

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

งานวิทยานิพนธ์เรื่องการรำตรวจพลตัวพระในการแสดงละครพื้นทาง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการรำตรวจพลในการแสดงละครพื้นทาง องค์กรประกอบการรำตรวจพลตัวพระในการแสดงละครพื้นทาง แบบแผนและกลวิธีการรำตรวจพลตัวพระในการแสดงละครพื้นทาง และวิเคราะห์บริบททางสังคมที่มีต่อการรำตรวจพล

ประวัติศาสตร์ชาติไทยได้ปรากฏเรื่องราวการสู้รบของบรรพบุรุษไทยที่มีมาช้านานในการต่อสู้เพื่อทำศึกสงครามผู้ที่มีความพร้อมย่อมเป็นฝ่ายได้เปรียบ ซึ่งต้องมีความพร้อมทั้งในยามที่ศึกมาประชิดและในยามสงบ โดยต้องจัดเตรียมกำลังพลและหมั่นตรวจตรา เนื่องจากกำลังพลเป็นกำลังอันสำคัญ แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของประเทสนั้นๆ ในเรื่องความสำคัญของการดำรงอยู่เป็นชาติ อีกทั้งตัวผู้เป็นแม่ทัพจะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถสูง มีอาณัติสิทธิ์เด็ดขาดในการคุมกองทัพออกรบ จึงจะสามารถเป็นฝ่ายที่ได้ชัยชนะ การเตรียมกำลังรบพร้อมสรรพหรือไม่จำเป็นต้องมีการตรวจตราหรือที่เราเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การตรวจพล”

การรำตรวจพลมีที่มาจากการตรวจตรากองทัพในยามบ้านเมืองเกิดศึกสงคราม โดยผู้ที่ทำหน้าที่ตรวจกองพลนั้นคือ กษัตริย์ ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นแม่ทัพตามตำราพิชัยสงครามของไทยได้กล่าวถึงการจัดกองทัพนั้นต้องมีกำลังศึก 8 ประการได้แก่¹

“หัวศึกคือแม่ทัพ มือศึกคือกองหัวป่า ดินศึกคือช้างม้า ตาศึกคือ
โหรจารย์ หูศึกคือกองสอดแนม ปากศึกคือทูต เขี้ยวศึกคือทหารกำลังศึก
คือไพร่พล”

นอกจากนี้ตำราพิชัยสงครามได้กล่าวถึงการจัดการกองทัพและการเคลื่อนทัพไว้อย่างชัดเจนว่า

“กระบวนพยุหยาตราทัพต้องประกอบด้วยริ้วขบวน ขนาบ ขนานของเหล่า
ทหารตามลำดับ เพียบพร้อมด้วยระเบียบวินัยอันดียิ่ง มีแสนยานุภาพเข้าทำศึก
มียุทธยานุภาพอันเกรียงไกร มีเสบียงอาหารส่งกำลังอันบำรุงเสริมพลังรบอย่าง
พร้อมเพรียง ดังคำประพันธ์ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือสมุดไทยเรื่องตำราพิชัยสงคราม
เขียนไว้ว่า จัดแจงแต่งพยุห้* โยธา พลช้างพลม้า อีกพลรบครบครันจัดทหารชาญ

¹ นริศร์ เลี่ยมทอง, คู่มือลิตตะเลงพ่าย (กรุงเทพมหานคร: รวมสาส์น, 2542), หน้า 98.

* เขียนตามต้นฉบับ

เข้มแข็งขยัน เร่งรัดเลือกสัน ผู้ไว้วางใจแก่นการ เกนไว้ให้เสร็จ* โดยวาร สำเนียง
เสียงสาร ให้รู้การศึกษาทุกอัน ป็นใหญ่หน้าไม้เกาทัน ใหญ่น้อยจงสัน
ให้เลือกแต่ล้วนอย่างดี แผลนหลาวทวนจ้าวดาวจรี กันถศหัดถี ทั้งไล่แลหนีเชี่ยวชาญ...”²

ตามตำราพิชัยสงครามซุนวู เป็นหนึ่งในตำรายุทธศาสตร์การทหารเล่มหนึ่งที่เก่าแก่ที่สุดในโลก โดยนับว่าเป็นตำราเล่มแรกและเล่มหนึ่งที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงในเชิงยุทธศาสตร์เป็นตำราที่ได้รับการยกย่องและเป็นที่รู้จักเป็นอย่างดีว่าเป็นแม่แบบของการทำสงคราม ได้กล่าวว่

“...ที่ว่าแม่ทัพก็คือ สติปัญญา ศรัทธา เมตตา กล้าหาญ เข้มงวด...”³

นอกจากนี้ในสูตรการทำสงครามของนโปเลียน ซึ่งเป็นแม่ทัพผู้ยิ่งใหญ่คนหนึ่งของโลก โดยพันเอกคอนราด ลานซา แห่งกองทัพสหรัฐอเมริกา ได้รวบรวมโดยนำข้อเขียนต่างๆของนโปเลียน จากบันทึกจดหมายโต้ตอบและจากการเขียนตามคำบอกของนโปเลียน เขียนเป็นหนังสือขึ้นใช้ชื่อว่า “สูตรการสงครามของนโปเลียน” ได้กล่าวถึงหลักการทำสงครามดังนี้

“นายพลดี กองนายทหารดี การจัดดี การฝึกดี วินัยเคร่งครัด

เหล่านี้ทำให้กองทัพดีโดยไม่ต้องคำนึงถึงวิถีทางที่เขาจะต่อสู้...”⁴

การรื้อตรวจพลได้สืบเนื่องมาจากพระราชพิธีตรวจพลสวนสนามของไทย ซึ่งมีพิธีตรวจพลสวนสนามครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2451 ณ ท้องสนามหลวง เนื่องจากได้มีการปรับปรุงกิจการทหารให้ทันสมัยเป็นแบบแผนตามระบบสากล นับเป็นการตรวจพลสวนสนามที่ปรากฏหลักฐาน โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเสด็จพระราชดำเนินตรวจพลด้วยพระองค์เอง จากจุดนี้เองที่นับเป็นการเริ่มต้นของการเตรียมความพร้อมด้วยการตรวจพล ซึ่งหลังจากนั้นได้มีการตรวจพลต่อมาอีกหลายครั้ง ทั้งนี้รวมถึงการสวนสนามด้วย เนื่องจากเป็นเหตุการณ์ที่มักจะต้องเกิดควบคู่กันไป โดยบรรดานายทหารหรือไพร่พลจะเป็นผู้ทำการสวนสนาม และจอมทัพจะเป็นผู้ทำการตรวจพล ดังนั้นจึงเรียกรวมกันว่า “การตรวจพลสวนสนาม” ภายหลังจากมาในปี พ.ศ. 2452 ได้มีการฝึกหัดทหารและเกิดการปฏิรูป เมื่อมีการประลองยุทธ์ที่ทุ่งพญาไท และได้มีการสวน

* เขียนตามต้นฉบับ เสรี อ่านว่า เสร็จ

² นริศร์ เลี่ยมทอง, คู่มือลิตตะเลงพ่าย (กรุงเทพมหานคร: รวมสาส์น, 2542), หน้า 98.

³ ชวัญใจ คงถาวร, “การรื้อตรวจพลของตัวพระในการแสดงละครในเรื่องอิเหนา,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 13.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 13.

สนามที่หน้าพระลานสวนดุสิตแสดงให้เห็นแสนยานุภาพของกองทัพไทยที่เพียบพร้อมไปด้วยระเบียบวินัย ศาสตร์อาวุธยุทธภัณฑ์ และความสามารถในยุทธวิธี โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จออกตรวจพลด้วยพระองค์เอง นับเป็นการตรวจพลครั้งที่ 2 เมื่อสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 1 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ปรากฏการสวนสนามโดยนำธงชัยเฉลิมพลเข้าร่วมพิธีเพื่อฉลองชัยชนะของกองทหารอาสาของไทยจำนวน 3 ครั้ง แต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีผู้ตรวจพลหรือไม่ และใครเป็นผู้ตรวจพล จนถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ได้มีการตรวจพลสวนสนามเป็นประจำทุกปี ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ดังที่กล่าวข้างต้น ผู้ที่ทำหน้าที่ตรวจพลนั้นคือ พระมหากษัตริย์ ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย จึงสามารถตั้งข้อสังเกตได้ว่า ผู้ที่ทำหน้าที่ตรวจพลนั้นต้องเป็นพระมหากษัตริย์ หรือผู้ที่ดำรงตำแหน่งเป็นแม่ทัพ

จากที่ได้กล่าวมา การตรวจพลในบริบทของสังคมไทยส่งผลและมีอิทธิพลต่อการแสดงนาฏยศิลป์ไทย เนื่องจากบทละครของไทยนั้นปรากฏการสู้รบของสองฝ่ายแทบทุกประเภท และแทบทุกเรื่อง ทั้งการแสดงโขน ละครใน ละครนอก ละครพันทาง ละครอิงประวัติศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏยศิลป์ไทยจึงได้คิดประดิษฐ์กระบวนการรำตรวจพลสอดแทรกเข้าไปด้วยจุดมุ่งหมายของการรำตรวจพลในการแสดงคือ เพื่อสื่อถึงการตรวจตราไพร่พล กองทัพ แสดงความยิ่งใหญ่และแสนยานุภาพของกองทัพ เป็นการอวดฝีมือ ทักษะ ความคล่องแคล่วชำนาญในการรำใช้อาวุธของผู้แสดง และเป็นการเพิ่มอรรถรสให้แก่ผู้ชม โดยมีขั้นตอนของการรำตรวจพลคือ คนธงออกมาร่ำรำ จากนั้นจึงเป็นพลทหาร และสุดท้ายคือตัวแม่ทัพ

ขั้นตอนการตรวจพลดังกล่าวถือเป็นแบบแผนของการรำตรวจพล ซึ่งในการแสดงละครประเภทต่างๆ นั้นก็จะใช้รูปแบบกระบวนการรำตรวจพลเช่นนี้ มีความแตกต่างกันที่เด่นชัดคือเชื้อชาติของตัวละครนั้นๆ เช่น ถ้าตัวละครมีเชื้อชาติเป็นพม่า กระบวนท่ารำ คนตรีประกอบการแสดง และเครื่องแต่งกายก็จะบ่งบอกถึงความเป็นพม่า หากตัวละครมีเชื้อชาติเป็นมอญ กระบวนท่ารำ คนตรีประกอบการแสดง และเครื่องแต่งกายจะบ่งบอกความเป็นมอญ คนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงนั้นเรียกว่า เพลงออกภาษา ละครที่มีตัวละครหลากหลายเชื้อชาตินั้นคือละครพันทาง เป็นละครรำที่เกิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ให้กำเนิดคือเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง ท่านได้มีโอกาสไปเห็นละครตะวันตกจึงเกิดความรู้สึกแปลกใหม่ดี และนำความคิดนั้นมาปรับปรุงละคร-นอกที่เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงเป็นเจ้าของคณะละครอยู่ และได้้นำเรื่องราวราชาธิราชมาเล่น โดยแต่งบทและวิธีรำใหม่ เช่น ใส่ท่าที่น่าจะเป็นมอญ พม่าลงไป แต่การรำนั้นยังไม่ทิ้งหลักการรำของไทย ท่าที่แปลกใหม่คือท่ารำโยนตัวของตัวละครที่เป็นมอญ

การเจรจาทำเสียงให้แปร่งไปจากไทย เพื่อให้รู้สึกว่าเป็นชาวมอญหรือพม่า สำหรับบทร้องก็ใส่ทำนองที่เห็นว่าเป็นชาวมอญหรือพม่าลงไป ต่อมาเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงได้ตัดแปลงให้นำกระบวนรำแบบจื๋อมาใช้กับตัวละครฝ่ายจีน (ฝ่ายพระเจ้ากรุงต้าฉิง) กระบวนร้องและดนตรีเป็นแบบไทย แต่สอดใส่ทำนองและเครื่องดนตรีของจีนลงไปด้วย จากนั้นได้มีการแต่งบทละครประดิษฐ์ทำรำของลาว และใส่ทำนองที่แสดงให้เห็นความเป็นลาวด้วย

ละครพันทางเป็นการแสดงที่เล่นเรื่องภาษา หลากหลายเชื้อชาติ จึงทำให้การรำตรวจพลในละครพันทางนี้มีความน่าสนใจ ทั้งในเรื่องของการแต่งกาย การบรรเลงเพลงและการขับร้อง รวมถึงกระบวนท่ารำที่มีความแปลกแตกต่างไปจากการแสดงโขน ละครใน และละครนอก

ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า ละครพันทางเป็นละครรำที่ปรับปรุงขึ้นใหม่โดยเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง ซึ่งท่านได้ชมการแสดงละครตะวันตกเห็นว่ามีความแปลกใหม่ดี จึงนำมาปรับปรุงกับละครรำของไทยให้มีความแปลกตาน่าสนใจบ้าง โดยเริ่มจากการฝึกหัดให้กับคณะละครของท่าน ซึ่งได้รับการตอบรับจากผู้ชมเป็นอย่างดี เนื่องจากมีความแปลกใหม่ แสดงเรื่องที่มีหลากหลายชนชาติ เช่น ชาติมอญ ชาติพม่า ชาติลาว และชาติจีน ซึ่งทั้ง 4 เชื้อชาตินี้ได้ปรากฏการรำตรวจพลด้วย บรมครูผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทยได้คิดประดิษฐ์กระบวนท่าการรำตรวจพลทั้ง 4 เชื้อชาตินี้ไว้ด้วย แต่ละชุดการแสดงได้สอดแทรกกระบวนท่ารำ ลีลา กลเม็ด วิธีการใช้ส่วนต่างๆ ของร่างกายที่สื่อถึงความเป็นเชื้อชาตินั้นๆ ลงไป อีกทั้งเครื่องแต่งกาย ดนตรี และการขับร้องก็สามารถบ่งบอกเชื้อชาติต่างๆ เหล่านั้นด้วยเช่นกัน ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวทั้งสิ้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาและวิเคราะห์แบบแผนของการรำตรวจพลในรูปแบบของละครพันทาง องค์ประกอบการแสดง กลวิธีของการรำตรวจพลของ 4 เชื้อชาติ ตามแบบฉบับของกรมศิลปากร เพื่อรวบรวมไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นหลักฐานซึ่งมุ่งเน้นเพื่อการอนุรักษ์แบบแผนของการรำตรวจพลในการแสดงละครพันทาง และเป็นหลักฐานเพื่ออ้างอิงสู่แนวทางแก่ผู้ที่สนใจศึกษาทางด้านนี้ต่อไป

วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาของการรำตรวจพลในการแสดงละครพันทาง
2. ศึกษาองค์ประกอบการรำตรวจพลตัวพระในการแสดงละครพันทาง
3. ศึกษาแบบแผนและกลวิธีของการรำตรวจพลตัวพระในการแสดงละครพันทาง
4. ศึกษาวิเคราะห์บริบททางสังคมที่มีต่อการรำตรวจพล

งานวิจัยฉบับนี้ศึกษาประวัติ แบบแผน กระบวนท่า และวิเคราะห์กลวิธีการรำตรวจพลตัวพระในการแสดงละครพื้นทางตามแบบฉบับของกรมศิลปากรเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ตอนมั่งตราต้องทวน ชุดสอพิณขาดตรวจพล เรื่องพญาผานอง ตอนศึกกรัก คีกรบ ชุดขุนไสยศตรตรวจพล และเรื่องราชาธิราช ตอนสมิงพระรามอาสา ชุดกามนีตรตรวจพลและตอนสังจะสมิงนครอินทร์ ชุดมั่งรายกะยอ ฉะวาทตรวจพล

วิธีดำเนินการวิจัย

ดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ โดยการศึกษาจากเอกสาร ตำราวิชาการ บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ และการสังเกตการณ์จากสื่อวัฒนธรรม วิดีทัศน์การแสดงที่เกี่ยวข้อง สำหรับแหล่งข้อมูลในการค้นคว้ามีรายละเอียด ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทางเอกสาร
 - หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - ห้องสมุดคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - ศูนย์สารนิเทศมนุษยศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - กลุ่มวิจัยและพัฒนาการแสดง กลุ่มนาฏศิลป์ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม
 - ศูนย์รักษาศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
 - ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน)
2. สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้
 - อาจารย์สุวรรณีย์ ชลานุเคราะห์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์-ละครเวที) ปี พ.ศ. 2533ผู้เชี่ยวชาญและทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ไทย
 - อาจารย์รามพ โภธิเวส ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย) ประจำปี พ.ศ. 2547 ผู้ได้รับการถ่ายทอดทำรำกามนีตรตรวจพลจากครูชูวงศ์ คุริยประณีต
 - อาจารย์ไพฑูรย์ เข้มแข็ง ครูชำนาญการพิเศษวิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรมผู้เชี่ยวชาญและทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ไทย
 - ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย จันทร์สุวรรณ ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์) พ.ศ. 2548 คณบดีคณะศิลปนาฏดุริยางค์สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรมผู้ได้รับการถ่ายทอดทำรำขุนไสยศตรตรวจพลจากคุณครูมุล ยมะคุปต์

- นายปกรณ์ พรพิสุทธิ์ ผู้อำนวยการสำนักงานการสังคีต กรมศิลปากร ผู้ได้รับการถ่ายทอดทำรำม้งรายกะขอจะวตรวพลงจากท่านผู้หญิงแพ้ว สนิทวงศ์เสนี
- อาจารย์จุลชาติ อรัญยะนาถ ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม ผู้ที่ได้แสดงบทบาทสอพินยาเป็นคนแรก ผู้ประดิษฐ์ทำรำชุดสอพินยาตรวจพล และได้รับการถ่ายทอดทำรำกามนีตรวพลงจากอาจารย์รามพ โภธิเวส
- นายสมชาย อยู่เกิด นาฏศิลป์ชำนาญงาน สำนักงานการสังคีต กรมศิลปากร ผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดทำรำสอพินยาตรวจพลจากอาจารย์จุลชาติ อรัญยะนาถ เป็นคนแรก

3. วิเคราะห์ผลการวิจัยและสรุปผลเป็นรูปเล่ม

ผลการวิจัยพบว่าละครพันทางเป็นการแสดงที่มีเอกลักษณ์ในเรื่องของการเล่นออกภาษา เรื่องที่ใช้ในการแสดงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับชนชาติต่าง ๆ เช่น ชาติมอญ ชาติพม่า ชาติลาว และชาตินั้น เรื่องที่นำมาแสดงนั้นได้ปรากฏการรำตรวจพลของชนชาติต่าง ๆ อยู่ด้วย การรำตรวจพลทุกชาตินั้นมีขั้นตอนของกระบวนท่าเป็นแบบแผน คือ คนตรงออกมารำรำ ตามด้วยพลทหาร และสุดท้ายคือการปรากฏกายของแม่ทัพ แต่สิ่งที่แตกต่างที่เด่นชัดคือ กระบวนท่ารำบ่งบอกความเป็นเอกลักษณ์ของชาตินั้น ๆ ชาติมอญจะใช้การใช้ตัว การตีไหล่การตีไหล่ระหว่างการเชื่อมท่า การถ่ายน้ำหนักของลำตัว ชาติพม่าใช้มีการใช้เหลี่ยมของวงแขน การหักศอก ลีลาท่ารำมีความกระฉับกระเฉงว่องไวตามจังหวะเพลง ชาติลาวเมื่อก้าวเท้าข้างใดการเอียงศีรษะและการถ่ายน้ำหนักจะไปตามข้างนั้น มีการโยนตัว การกล่อมหน้าสัมพันธ์กับการกล่อมไหล่ ชาตินั้นใช้กระบวนท่ารำของจังหวัดผสมผสาน มีเอกลักษณ์คือการตั้งวงของจีนจะเป็นในลักษณะที่นิ้วชี้และนิ้วกลางเหยียดตั้ง นิ้วที่เหลืองอลงเก็บนิ้วที่ฝ่ามือ การใช้สายตาปรายตาไปตามมือที่วาดออกไป ส่วนเครื่องแต่งกายแต่งอย่างเรียบง่ายและพันทางผสมผสานการแต่งกายที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของชนชาติทำนองเพลงที่ใช้ในการแสดงเป็นเพลงไทยแต่ปรับปรุงทำนองให้มีสำเนียงที่บ่งบอกถึงเชื้อชาติหรือเพิ่มเครื่องดนตรีที่สามารถให้เสียงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชนชาติเข้าไป ประวัติศาสตร์ไทยได้ปรากฏเรื่องราวการทำศึกมาช้านาน มีการตรวจตรากองทัพเพื่อจัดพลเตรียมความพร้อมในยามที่เกิดศึก จากบริบทของสังคมไทยเช่นนี้จึงมีอิทธิพลแก่บทละครรำของไทยที่พบว่ามีการทำสงคราม และนำรูปแบบการตรวจพลมาปรับปรุงให้มีความเหมาะสมกับการแสดงละครรำ

การรำตรวจพลในการแสดงละครพันทางแต่ละชาตินั้น มีลีลาอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ต่างกันออกไป ผู้แสดงควรคำนึงถึงแบบแผนและขั้นตอนของการรำตรวจพล มีทักษะ

อย่างดีในการฟังทำนองเพลง ใช้อาวุธอย่างคล่องแคล่ว แสดงอารมณ์มุ่งมั่น แข็งแกร่ง มีความเคียดเคี้ยว เป็นผู้นำ และควรมีความรู้ในเรื่องของทักษะกระบวนการทำรำของชนชาติที่ได้รับบทบาทเป็นอย่างดี

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนการรำตรวจพลของเชื้อชาติต่างๆ ในการแสดงละครพื้นทางคือ ชนชาติมอญ ชนชาติพม่า ชนชาติลาว และชนชาติจีน ได้วิเคราะห์หลักวิธีในการแสดงแต่ละชุดการแสดง ดังนี้

1. การแสดงชุดสอพิณยาตรตรวจพล

ผู้วิจัยพบว่ากลวิธีในการแสดงชุดสอพิณยาตรตรวจพล กระบวนทำรำนั้นมีการใช้ตัว เป็นกริยาการถ่าหน้าหน้าซ้าย-ขวา ซึ่งเป็นกริยาที่ปฏิบัติพร้อมกับการตีโกล้อ อาจารย์อาคม สายาคม ได้ให้คำจำกัดความของการตีโกล้อไว้ว่า

“การตีโกล้อนี้ โดยมากเป็นการตีโกล้อออก ท่านจะตีโกล้อออกข้างไหนก็ได้ หรือจะตีโกล้อออกขวา-ซ้ายติดต่อกันไปก็ทำได้ สมมุติว่าจะตีโกล้อออกข้างซ้าย พร้อมทั้งเอียงโกล้อขวาลงมา แล้วค่อยๆ หันโกล้อขวาได้ข้างหลังแต่พอประมาณ พร้อมทั้งเอียงศีรษะข้างขวาตามไปด้วย แต่ตาต้องมองตรงอยู่ที่จุดข้างหน้าตลอดเวลา แล้วในที่สุดโกล้อของท่านคงคืนกลับมาเอียงข้างขวา ศีรษะคงเอียงตามไปด้วย”

นอกจากนี้ยังมีกริยาการเดินสอดเท้า คือการก้าวเท้าข้างใดข้างหนึ่ง แล้วใช้หมูกเท้าอีกข้างหนึ่งไปด้านหลังหน้าเบาๆ แล้ววางเท้าลง ใส่หมูกเท้าอีกข้างหนึ่งแล้ววางเท้า ปฏิบัติเช่นนี้สลับกัน

วิเคราะห์กระบวนการทำรำหลัก

1. ความหมายของกระบวนการทำรำ

กระบวนการทำรำของทำรำหลักนี้เป็นท่าที่เป็นท่าหลักของชุดการแสดง ไม่สามารถตัดท่ารำใดท่ารำหนึ่งออกได้ ต้องคงอยู่ไว้ให้ครบถ้วน เป็นท่ารำที่อยู่ในขั้นตอนของการรำอาวุธของแม่ทัพ เพื่อแสดงถึงความคล่องแคล่วว่องไว ความชำนาญในการใช้อาวุธของแม่ทัพ อีกทั้งยังเป็นการแสดงถึงแสนยานุภาพของแม่ทัพ เพื่อแสดงให้เห็นว่าแม่ทัพของตนนั้นมีความสามารถมากน้อยเพียงใด พลทหารจะได้มีขวัญกำลังใจ และมีความมั่นใจในการทำศึกสงครามครั้งนั้นๆ อีกด้วย

2. รูปแบบและลักษณะการแสดง

รูปแบบที่ใช้ในการแสดงมีทั้งการร่าอยู่กับที่ และการร่าเคลื่อนที่ การร่าอยู่กับที่นั้นเป็นการทำ ร่าต่อเนื่องจากการเคลื่อนที่อยู่ตรงกลางเวที หรือตรงกลางกองทัพ เพื่อจะแสดงท่าร่าให้ผู้ชมการ แสดงได้รับชมกระบวนท่าร่าอย่างชัดเจน โดยที่ผู้แสดงเป็นแม่ทัพนั้นต้องเป็นคนช่างสังเกตว่าต้อง ไม่ให้ตรงกับพลทหารที่นั่งอยู่ เพราะผู้ชมจะไม่เห็นกระบวนท่าอย่างชัดเจน ผู้แสดงเป็นแม่ทัพนั้น ต้องเคลื่อนที่มาอยู่ช่องกลางระหว่างพลทหาร 2 คน สำหรับการร่าเคลื่อนที่ เป็นการไม่ให้ท่าตาย คือท่าร่าหนึ่งอยู่กับที่ ต้องมีการเคลื่อนที่เพื่อไม่ให้ผู้ชมการแสดงมีความรู้สึกเบื่อหน่าย ทำให้การ แสดงไม่น่าสนใจ อีกนัยหนึ่งในการแสดงชุดนี้เป็นการตรวจพล แม่ทัพจึงต้องเคลื่อนที่สื่อความ หมายถึงการตรวจตราแถวและพลทหารว่ามีความพร้อมหรือไม่

3. เทคนิคที่ใช้ในการแสดง

การร่าตรวจพลเป็นการร่าที่ต้องใช้อาวุธ ดังนั้นผู้ที่ได้รับบทบาทเป็นแม่ทัพต้องเป็นผู้ที่มีความชำนาญในการใช้อาวุธ มีต้องทักษะและได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี สำหรับเทคนิคในการ แสดงของท่าที่ 2 นั้น ผู้แสดงต้องมีทักษะในการใช้อาวุธยาวอย่างดี เนื่องจากเป็นท่าซัดอาวุธ หากแขนซ้ายกับแขนขวาไม่มีความสัมพันธ์กัน ก็ไม่สามารถซัดอาวุธได้ตรงตามจังหวะ

4. การใช้อารมณ์

การแสดงชุดร่าตรวจพลเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อออกทำศึกสงคราม ดังนั้นผู้แสดง ต้องแสดงอารมณ์ที่สื่อถึงความมุ่งมั่นที่จะเอาชนะฝ่ายตรงข้าม มีความเด็ดเดี่ยว แสดงออกถึงความ เข้มแข็ง แสดงอาการขี้เกร็ง ฟังพอใจเมื่อทราบว่ากองทัพมีความพร้อมสรรพในการออกรบแล้ว

5. สุนทรียะและความงามของกระบวนท่า

กระบวนท่าร่าหลักนี้เป็นท่าร่าที่สื่อถึงความชำนาญในการร่าอาวุธของแม่ทัพ กระบวนท่า นั้นแสดงให้เห็นถึงความชำนาญ มีการควบอาวุธที่คล่องแคล่ว กระฉับกระเฉง ว่องไว ให้ ความรู้สึกฮึกเหิม ทำให้ผู้ชมรู้สึกตื่นเต้นและตื่นตาตื่นใจไปกับการแสดง

วิเคราะห์กระบวนท่าเชื่อม

1. ความหมายของกระบวนท่าร่า

กระบวนท่าร่าของท่าเชื่อมนี้เป็นท่าที่เชื่อมระหว่างท่าร่าหลักของชุดการแสดง เป็นท่าร่าที่ อยู่ในขั้นตอนของการร่าอาวุธของแม่ทัพ เพื่อแสดงถึงความคล่องแคล่วว่องไว ความชำนาญในการ

ใช้อาวุธของแม่ทัพ อีกทั้งยังเป็นการแสดงถึงแสนยานุภาพของแม่ทัพ เพื่อแสดงให้เห็น พลทหารเห็นว่าแม่ทัพของตนนั้นมีความสามารถมากน้อยเพียงใด พลทหารจะได้มีขวัญกำลังใจ และมีความมั่นใจในการทำศึกสงครามครั้งนั้นๆ อีกด้วย

2. รูปแบบและลักษณะการแสดง

รูปแบบที่ใช้ในการแสดงมีทั้งการรำอยู่กับที่ และการรำเคลื่อนที่ การรำอยู่กับที่นั้นเป็นการรำต่อเนื่องจากการเคลื่อนที่อยู่ตรงกลางเวที หรือตรงกลางกองทัพ เพื่อจะแสดงท่ารำให้ผู้ชมการแสดงได้รับชมกระบวนท่ารำอย่างชัดเจน โดยที่ผู้แสดงเป็นแม่ทัพนั้นต้องเป็นคนช่างสังเกตว่าต้องไม่ให้ตรงกับพลทหารที่นั่งอยู่ เพราะผู้ชมจะไม่เห็นกระบวนท่าอย่างชัดเจน ผู้แสดงเป็นแม่ทัพนั้นต้องเคลื่อนที่มายู่ช่องกลางระหว่างพลทหาร 2 คน สำหรับการรำเคลื่อนที่ มีทั้งในลักษณะที่เคลื่อนที่เป็นวงกลม เคลื่อนที่ขึ้นลงเป็นเส้นตรง เป็นการไม่ให้ท่าตาย คือท่ารำนิ่งอยู่กับที่ ต้องมีการเคลื่อนที่เพื่อไม่ให้ผู้ชมการแสดงมีความรู้สึกเบื่อหน่าย ทำให้การแสดงไม่น่าสนใจ อีกนัยหนึ่งในการแสดงชุดนี้เป็นการตรวจพล แม่ทัพจึงต้องเคลื่อนที่สื่อความหมายถึงการตรวจตราแถวและพลทหารว่ามีความพร้อมหรือไม่

3. เทคนิคที่ใช้ในการแสดง

การรำตรวจพลเป็นการรำที่ต้องใช้อาวุธ ดังนั้นผู้ที่ได้รับบทบาทเป็นแม่ทัพต้องเป็นผู้ที่มีความชำนาญในการใช้อาวุธ มีต้องทักษะและได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี เนื่องจากอุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดงชุดนี้เป็นอาวุธยาว ดังนั้นผู้แสดงต้องมีการใช้ไหวพริบในการจัดการพื้นที่เวทีให้มีความเหมาะสมกับอาวุธ ต้องระวังไม่ให้อาวุธไปถูกพลทหารหรือระวังไม่ให้เกิดอุบัติเหตุบนเวที

4. การใช้อารมณ์

การแสดงชุดรำตรวจพลเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อออกทำศึกสงคราม ดังนั้นผู้แสดงต้องแสดงอารมณ์ที่สื่อถึงความมุ่งมั่นที่จะเอาชนะฝ่ายตรงข้าม มีความเด็ดเดี่ยว แสดงออกถึงความเข้มแข็ง แสดงอาการยิ้มกริ่ม ฟังพอใจเมื่อทราบว่าการทัพมีความพร้อมสรรพในการออกรบแล้ว

5. สุนทรียะและความงามของกระบวนท่า

กระบวนท่าเชื่อมนี้เป็นการรำที่เชื่อมระหว่างท่ารำหลัก 2 ท่า ทำให้ท่ารำมีการเชื่อมต่อกันอย่างลื่นไหล ดูแล้วไม่ขัดตา เป็นการทำให้ท่ารำหลักมีความสวยงาม อ่อนช้อยมากยิ่งขึ้น ทำให้ผู้ชมรับชมการแสดงได้อย่างสบายตา รู้สึกถึงความสมบูรณ์ของกระบวนท่ารำ

วิเคราะห์กระบวนการทำรำกริยา

1. ความหมายของกระบวนการทำรำ

กระบวนการทำรำของทำรำกริยานี้เป็นท่าที่สื่อสารระหว่างคน 2 คน เป็นการแสดงท่ารำที่ให้ความหมายชัดเจนโดยไม่ต้องใช้คำพูด เช่น

- ทำเรียก ในความหมาย กวักมือเรียกเพื่อที่จะพูดคุยด้วย
- ทำชี้นิ้วกวาด ในความหมาย ถ้ามถึงพลทหารทั้งหมด
- ทำรวมมือ ในความหมาย พร้อมกันแล้วหรือยัง
- ทำยิ้ม ในความหมาย ฟังพอใจ
- ทำลูบหนวด ในความหมาย กระทบยิ้มย่อง
- ทำโกยมือ ในความหมาย ให้อภัย
- ทำชี้นิ้ว ในความหมาย ไปที่นั่น คือไปที่สนามรบ

2. รูปแบบและลักษณะการแสดง

รูปแบบที่ใช้ในการแสดงมเป็นการรำอยู่กับที่ เนื่องจากเป็นท่าที่แสดงความหมายในการพูดคุย ได้ท่าระหว่างคน 2 คน ไม่มีการเคลื่อนที่ มีเพียงแต่การหันซ้าย – ขวาเท่านั้น

3. เทคนิคที่ใช้ในการแสดง

อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดงเป็นอาวุธขาว ดังนั้นผู้แสดงต้องมีความชำนาญในการใช้อาวุธ เพราะท่ารำนั้นมีการเปลี่ยนมือสำหรับการปฏิบัติท่ารำ ต้องมีการเปลี่ยนมือที่ใช้ถืออาวุธ ผู้แสดงต้องใช้ไหวพริบในการเปลี่ยนมือถืออาวุธ ไม่ให้ขัดเงิน หรืออาวุธตกระหว่างการแสดง

4. การใช้อารมณ์

สำหรับการใช้อารมณ์นั้นต้องใช้อารมณ์ให้มีความเหมาะสมกับท่ารำกริยาที่ปฏิบัติในช่วงนั้น เช่น ทำยิ้ม ผู้แสดงต้องยิ้มในหน้า คือการอมยิ้ม ไม่เห็นฟัน เป็นการแสดงอารมณ์ความพึงพอใจ ทำลูบหนวด ผู้แสดงต้องยิ้มในหน้า พร้อมกับทั้งการใช้สายตาที่ให้ความรู้สึกถึงอารมณ์ กระทบยิ้มย่องในใจ

5. ศูนย์ยะและความงามของกระบวนท่า

ท่ารำกริยานี้เป็นท่ารำที่ลอกเลียนแบบกิริยาธรรมชาติของมนุษย์ แล้วสอดใส่ลีลาของนาฏศิลป์เข้าไป เพื่อให้เกิดความอ่อนช้อย สวยงามเหมาะกับการแสดงนาฏศิลป์ ผู้ที่รับชมการแสดงมีความเข้าใจในการแสดงที่ผู้แสดง 2 คนสื่อสารกัน

2. การแสดงชุดมัจฉายกะยอฉะวาทรวจพล

ผู้วิจัยพบว่ากลวิธีในการแสดงชุดมัจฉายกะยอฉะวาทรวจพล มีกระบวนท่ารำที่สื่อถึงความเป็นพม่าคือ การใช้เหลี่ยมมุมของศอกและเหลี่ยมเข่าที่มีความชัดเจนมาก ซึ่งเป็นเหลี่ยมมุมของศอกที่ต่างไปจากการใช้ลำแขนของท่ารำไทย มีกิริยาการกระท่ายไหล่ คือการเบี่ยงไหล่ข้างใดข้างหนึ่งไปด้านหลัง แล้วกลับคืนมาด้านหน้า มีการใช้ลำตัวที่เอนเอียงมากกว่าท่ารำไทย พร้อมทั้งเปิดปลายกางเขน การก้าวเท้าเดินเป็นกริยาที่ย่ำเท้าไปตามจังหวะ มีความกระฉับกระเฉง ไม่เชื่องช้า

วิเคราะห์กระบวนท่ารำหลัก

1. ความหมายของกระบวนท่ารำ

กระบวนท่ารำของท่ารำหลักนี้เป็นท่าที่เป็นท่ารำหลักของชุดการแสดง ไม่สามารถตัดท่ารำใดท่ารำหนึ่งออกได้ ต้องคงอยู่ไว้ให้ครบถ้วน เป็นท่ารำที่อยู่ในขั้นตอนของการรำอาวุธของแม่ทัพ เพื่อแสดงถึงความคล่องแคล่วว่องไว ความชำนาญในการใช้อาวุธของแม่ทัพ อีกทั้งยังเป็นการแสดงถึงแสนยานุภาพของแม่ทัพ เพื่อแสดงให้พลทหารเห็นว่าแม่ทัพของตนนั้นมีความสามารถมากน้อยเพียงใด พลทหารจะได้มีขวัญกำลังใจ และมีความมั่นใจในการทำศึกสงครามครั้งนั้นๆ อีกด้วย

2. รูปแบบและลักษณะการแสดง

รูปแบบที่ใช้ในการแสดงมีทั้งการรำอยู่กับที่ และการรำเคลื่อนที่ การรำอยู่กับที่นั้นเป็นท่ารำต่อเนื่องจากการเคลื่อนที่อยู่ตรงกลางเวที หรือตรงกลางกองทัพ เพื่อจะแสดงท่ารำให้ผู้ชมการแสดงได้รับชมกระบวนท่ารำอย่างชัดเจน โดยที่ผู้แสดงเป็นแม่ทัพนั้นต้องเป็นคนช่างสังเกตว่าต้องไม่ให้ตรงกับพลทหารที่นั่งอยู่ เพราะผู้ชมจะไม่เห็นกระบวนท่าอย่างชัดเจน ผู้แสดงเป็นแม่ทัพนั้นต้องเคลื่อนที่มายู่ช่องกลางระหว่างพลทหาร 2 คน สำหรับการรำเคลื่อนที่ เป็นการไม่ให้ท่าตายคือท่ารำนิ่งอยู่กับที่ ต้องมีการเคลื่อนที่เพื่อไม่ให้ผู้ชมการแสดงมีความรู้สึกเบื่อหน่าย ทำให้การแสดงไม่น่าสนใจ อีกนัยหนึ่งในการแสดงชุดนี้เป็นการตรวจพล แม่ทัพจึงต้องเคลื่อนที่สื่อความหมายถึงการตรวจตราแถวและพลทหารว่ามีความพร้อมหรือไม่

3. เทคนิคที่ใช้ในการแสดง

การรำตรวจพลเป็นการรำที่ต้องใช้อาวุธ ดังนั้นผู้ที่ได้รับบทบาทเป็นแม่ทัพต้องเป็นผู้ที่มีความชำนาญในการใช้อาวุธ มีต้องทักษะและได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี ผู้แสดงต้องรู้หลักของการใช้เหยี่ยวข้อศอกและเหยี่ยวเข่าของพม่าเป็นอย่างดี เพราะการใช้เหยี่ยวของพม่ามีความแตกต่างจากนาฏศิลป์ไทย การใช้ลำแขนของนาฏศิลป์ไทยนั้นเป็นวงโค้ง แตกต่างจากพม่าซึ่งมีการใช้ลำแขนที่เป็นมุม เป็นเหลี่ยม การดีไหลของพม่ามีการใช้ไหล่ที่กระฉับกระเฉงตามจังหวะเพลงที่มีความกระชับ

4. การใช้อารมณ์

การแสดงชุดรำตรวจพลเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อออกทำศึกสงคราม ดังนั้นผู้แสดงต้องแสดงอารมณ์ที่สื่อถึงความมุ่งมั่นที่จะเอาชนะฝ่ายตรงข้าม มีความเด็ดเดี่ยว แสดงออกถึงความเข้มแข็ง แสดงอาการขี้มกริม ฟังพอใจเมื่อทราบว่ากองทัพมีความพร้อมสรรพในการออกรบแล้ว

5. ศูนย์ระยะและความงามของกระบวนท่า

กระบวนท่ารำหลักนั้นเป็นท่ารำที่สื่อถึงความชำนาญในการรำอาวุธของแม่ทัพ กระบวนท่านั้นแสดงให้เห็นถึงความชำนาญ มีการควงอาวุธที่คล่องแคล่ว กระฉับกระเฉง ว่องไว ให้ความรู้สึกฮึกเหิม ทำให้ผู้ชมรู้สึกตื่นเต้นและตื่นตาตื่นใจไปกับการแสดง นอกจากนี้การแสดงชุดนี้มีการใช้เหยี่ยวมุมของแขนและเข่า ผู้ชมจะได้รับชมความแปลกใหม่ที่แตกต่างไปจากนาฏศิลป์ไทย อีกทั้งยังได้ทราบท่ารำของชนชาติพม่าอีกด้วย

วิเคราะห์กระบวนท่าเชื่อม

1. ความหมายของกระบวนท่ารำ

กระบวนท่ารำของท่าเชื่อมนี้เป็นท่าที่เชื่อมระหว่างท่ารำหลักของชุดการแสดง เป็นท่ารำที่อยู่ในขั้นตอนของการรำอาวุธของแม่ทัพ เพื่อแสดงถึงความคล่องแคล่วว่องไว ความชำนาญในการใช้อาวุธของแม่ทัพ อีกทั้งยังเป็นการแสดงถึงแสนยานุภาพของแม่ทัพ เพื่อแสดงให้เห็นว่าแม่ทัพของตนนั้นมีความสามารถมากน้อยเพียงใด พลทหารจะได้มีขวัญกำลังใจ และมีความมั่นใจในการทำศึกสงครามครั้งนั้นๆ อีกด้วย

2. รูปแบบและลักษณะการแสดง

รูปแบบที่ใช้ในการแสดงมีทั้งการรำอยู่กับที่ และการรำเคลื่อนที่ การรำอยู่กับที่นั้นเป็นการรำต่อเนื่องจากการเคลื่อนที่อยู่ตรงกลางเวที หรือตรงกลางกองทัพ เพื่อจะแสดงท่ารำให้ผู้ชมการแสดงได้รับชมกระบวนท่ารำอย่างชัดเจน โดยที่ผู้แสดงเป็นแม่ทัพนั้นต้องเป็นคนช่างสังเกตว่าต้องไม่ให้ตรงกับพลทหารที่นั่งอยู่ เพราะผู้ชมจะไม่เห็นกระบวนท่าอย่างชัดเจน ผู้แสดงเป็นแม่ทัพนั้นต้องเคลื่อนที่มาอยู่ช่องกลางระหว่างพลทหาร 2 คน สำหรับการรำเคลื่อนที่ มีทั้งในลักษณะที่เคลื่อนที่เป็นวงกลม เคลื่อนที่ขึ้นลงเป็นเส้นตรง เป็นการไม่ให้ท่าตาย คือท่ารำนั่งอยู่กับที่ ต้องมีการเคลื่อนที่เพื่อไม่ให้ผู้ชมการแสดงมีความรู้สึกเบื่อหน่าย ทำให้การแสดงไม่น่าสนใจ อีกนัยหนึ่งในการแสดงชุดนี้เป็นการตรวจพล แม่ทัพจึงต้องเคลื่อนที่สื่อความหมายถึงการตรวจตราแถวและพลทหารว่ามีความพร้อมหรือไม่

3. เทคนิคที่ใช้ในการแสดง

การรำตรวจพลเป็นการรำที่ต้องใช้อาวุธ ดังนั้นผู้ที่ได้รับบทบาทเป็นแม่ทัพต้องเป็นผู้ที่มีความชำนาญในการใช้อาวุธ มีต้องทักษะและได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี เนื่องจากอุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดงชุดนี้เป็นอาวุธยาว ดังนั้นผู้แสดงต้องมีการใช้ไหวพริบในการจัดการพื้นที่เวทีให้มีความเหมาะสมกับอาวุธ ต้องระวังไม่ให้อาวุธไปถูกพลทหารหรือระวังไม่ให้เกิดอุบัติเหตุบนเวที

4. การใช้อารมณ์

การแสดงชุดรำตรวจพลเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อออกทำศึกสงคราม ดังนั้นผู้แสดงต้องแสดงอารมณ์ที่สื่อถึงความมุ่งมั่นที่จะเอาชนะฝ่ายตรงข้าม มีความเด็ดเดี่ยว แสดงออกถึงความเข้มแข็ง แสดงอาการยิ้มกริ่ม ฟังพอใจเมื่อทราบว่าการทัพมีความพร้อมสรรพในการออกรบแล้ว

5. ศูนย์ยะและความงามของกระบวนท่า

กระบวนท่าเชื่อมนี้เป็นท่ารำที่เชื่อมระหว่างท่ารำหลัก 2 ท่า ทำให้ท่ารำมีการเชื่อมต่อกันอย่างลื่นไหล ดูแล้วไม่ขัดตา เป็นการทำให้ท่ารำหลักมีความสวยงาม อ่อนช้อยมากยิ่งขึ้น ทำให้ผู้ชมรับชมการแสดงได้อย่างสบายตา รู้สึกถึงความสมบูรณ์ของกระบวนท่ารำ

วิเคราะห์กระบวนการท่ารำกริยา

1. ความหมายของกระบวนการท่ารำ

กระบวนการท่ารำของท่ารำกริยานี้เป็นท่าที่สื่อสารระหว่างคน 2 คน เป็นการแสดงท่ารำที่ให้ความหมายชัดเจนโดยไม่ต้องใช้คำพูด เช่น

- ท่าเรียก ในความหมาย กวักมือเรียกเพื่อที่จะพูดคุยด้วย
- ท่าชี้นิ้วกวาด ในความหมาย ถามถึงพลทหารทั้งหมด
- ท่ารวมมือ ในความหมาย พร้อมกันแล้วหรือยัง
- ท่าข้ม ในความหมาย พึงพอใจ
- ท่าลูบหนวด ในความหมาย กระทบยืมยืมข่อง
- ท่าโกยมือ ในความหมาย ให้ยกทัพ
- ท่าชี้นิ้ว ในความหมาย ไปที่นั่น คือไปที่สนามรบ

2. รูปแบบและลักษณะการแสดง

รูปแบบที่ใช้ในการแสดงเป็นการรำอยู่กับที่ เนื่องจากเป็นท่าที่แสดงความหมายในการพูดคุย ได้ถามระหว่างคน 2 คน ไม่มีการเคลื่อนที่ มีเพียงแต่การหันซ้าย – ขวาเท่านั้น

3. เทคนิคที่ใช้ในการแสดง

อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดงเป็นอาวุธยาว ดังนั้นผู้แสดงต้องมีความชำนาญในการใช้อาวุธ เพราะท่ารำนั้นมีการเปลี่ยนมือสำหรับการปฏิบัติท่ารำ ต้องมีการเปลี่ยนมือที่ใช้ถืออาวุธ ผู้แสดงต้องใช้ไหวพริบในการเปลี่ยนมือถืออาวุธ ไม่ให้ขัดเงิน หรืออาวุธตกระหว่างการแสดง

4. การใช้อารมณ์

สำหรับการใช้อารมณ์นั้นต้องใช้อารมณ์ให้มีความเหมาะสมกับท่ารำกริยาที่ปฏิบัติในช่วงนั้น เช่น ท่าข้ม ผู้แสดงต้องข้มในหน้า คือการอมข้ม ไม่เห็นฟัน เป็นการแสดงอารมณ์ความพึงพอใจ ท่าลูบหนวด ผู้แสดงต้องข้มในหน้า พร้อมกับทั้งการใช้สายตาที่ให้ความรู้สึกถึงอารมณ์ กระทบยืมยืมข่องในใจ

5. ศูนย์ยะและความงามของกระบวนท่า

ท่ารำกริยานี้เป็นท่ารำที่ลอกเลียนแบบกิริยาธรรมชาติของมนุษย์ แล้วสอดใส่ลีลาของนาฏยศิลป์เข้าไป เพื่อให้เกิดความอ่อนช้อย สวยงามเหมาะกับการแสดงนาฏยศิลป์ ผู้ที่ได้รับชมการแสดงมีความเข้าใจในการแสดงที่ผู้แสดง 2 คนสื่อสารกัน

3. การแสดงชุดขุนไสยศตรวจพล

ผู้วิจัยพบว่ากลวิธีในการแสดงชุดขุนไสยศตรวจพล มีกระบวนท่ารำที่มีความอ่อนช้อยในที กลวิธีที่ใช้นั้นคือกิริยาการกล่อมหน้าซึ่งเป็นกิริยาที่สัมพันธ์กับกริยากล่อมไหล่ อาจารย์อาคม สาขาคม ได้ให้คำจำกัดความของการกล่อมหน้าไว้ว่า

“การกล่อมหน้านั้นจะกล่อมข้างใดก่อนก็ได้ สมมุติจะกล่อมขวาก่อน ต้องเริ่มด้วยการเอียงศีรษะข้างขวาลง วิธีเอียงศีรษะนี้ท่านคงเข้าใจดีแล้ว เมื่อเข้าใจถึงวิธีเอียงศีรษะตามแบบนาฏศิลป์เรียบร้อยแล้ว ท่านก็เริ่มกล่อมหน้าข้างขวา ก่อนอื่นต้องมองไปที่จุดข้างหน้า และตั้งหน้าให้ตรง อย่าให้ก้มหรือเอียงจนเกินไป แล้วจึงค่อยๆ เบือนคางไปข้างซ้าย (อย่าเบือนปลายคาง ถ้าเบือนปลายคาง เมื่อมองดูในกระจกแล้ว จะเห็นว่าคอบิดเหมือนคอบี๊ด) พร้อมกันนั้น ต้องมีความรู้สึกว่าได้ก้มหูขวาของท่านในขณะนี้ ได้มีของสิ่งหนึ่งมาคุดอยู่แล้ว บังคับให้ใบหน้าของท่านเบือนไปอย่างช้าๆ ส่วนศีรษะที่เอียงอยู่ ต้องเอียงตามลงมาทีละน้อยๆ (แต่ต้องไม่เอียงจนแลดูแล้วเหมือนคนคอหัก) หมายความว่า ท่านต้องไม่ทำคออ่อนจนเกินไปและไม่แข็งจนเกินไป ในที่สุดศีรษะของท่านคงเอียงมาอยู่ข้างซ้าย”

กิริยาการกล่อมไหล่นั้น อาจารย์อาคม สาขาคม ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า

“การกล่อมไหล่ จะกล่อมข้างใดก่อนก็ได้ ถ้าจะกล่อมไหล่ขวามาข้างซ้าย ท่านต้องเอียงไหล่ข้างขวาเสียก่อน แล้วค่อยๆ หันไหล่ซ้าย มาข้างซ้าย แล้วเอียงไหล่ซ้ายลงไปเวลาท่านจะหันไหล่ ท่านต้องมีความรู้สึกเหมือนกับว่า ที่ไหล่ข้างขวาของท่านในขณะนี้ มีของสิ่งหนึ่ง มีลักษณะกลมๆ กลิ้งไปจากปลายไหล่ข้างขวาย้อนขึ้นไปตามกระดูกไหปลาร้าอย่างช้าๆ แล้วมาหยุดอยู่ปลายไหล่ข้างซ้าย คือมาเอียงไหล่อยู่ข้างซ้าย ถ้าจะกล่อมไหล่จากซ้ายมาทางไหล่ขวาก็เริ่มตั้งแต่ข้างซ้ายก่อน แล้วปฏิบัติเช่นเดียวกัน”

นอกจากนี้แล้วยังมีกลวิธีของการถ่ายน้ำหนักตัวไปตามจังหวะเพลงอย่างช้า ซึ่งช้ากว่าการถ่ายน้ำหนักตามจังหวะเพลงของมอญ และเป็นกริยาที่ปฏิบัติพร้อมกับกริยากล่อมหน้า และกริยากล่อมไหล่ การก้าวเท้าเดินเป็นกริยาการก้าวเท้าตามจังหวะอย่างช้า มีลีลาที่นุ่มนวล ไม่กระฉับกระเฉงอย่างการก้าวเท้าของพม่า

วิเคราะห์กระบวนการทำรำหลัก

1. ความหมายของกระบวนการรำ

กระบวนการรำของท่ารำหลักนี้เป็นท่าที่เป็นท่ารำหลักของชุดการแสดง ไม่สามารถตัดท่ารำใดท่ารำหนึ่งออกได้ ต้องคงอยู่ไว้ให้ครบถ้วน เป็นท่ารำที่อยู่ในขั้นตอนของการรำอาวุธของแม่ทัพ เพื่อแสดงถึงความคล่องแคล่วว่องไว ความชำนาญในการใช้อาวุธของแม่ทัพ อีกทั้งยังเป็นการแสดงถึงแสนยานุภาพของแม่ทัพ เพื่อแสดงให้เห็นว่าแม่ทัพของคตนนั้นมีความสามารถมากน้อยเพียงใด พลทหารจะได้มีขวัญกำลังใจ และมีความมั่นใจในการทำศึกสงครามครั้งนั้นๆ อีกด้วย

2. รูปแบบและลักษณะการแสดง

รูปแบบที่ใช้ในการแสดงมีทั้งการรำอยู่กับที่ และการรำเคลื่อนที่ การรำอยู่กับที่นั้นเป็นท่ารำต่อเนื่องจากการเคลื่อนที่อยู่ตรงกลางเวที หรือตรงกลางกองทัพ เพื่อจะแสดงท่ารำให้ผู้ชมการแสดงได้รับชมกระบวนการรำอย่างชัดเจน โดยที่ผู้แสดงเป็นแม่ทัพนั้นต้องเป็นคนช่างสังเกตว่าต้องไม่ให้ตรงกับพลทหารที่นั่งอยู่ เพราะผู้ชมจะไม่เห็นกระบวนการอย่างชัดเจน ผู้แสดงเป็นแม่ทัพนั้นต้องเคลื่อนที่มาอยู่ช่องกลางระหว่างพลทหาร 2 คน สำหรับการรำเคลื่อนที่ เป็นการไม่ให้ท่าตายคือท่ารำนิ่งอยู่กับที่ ต้องมีการเคลื่อนที่เพื่อทำให้การแสดงไม่น่าสนใจ อีกนัยหนึ่งในการแสดงชุดนี้เป็นการตรวจพล แม่ทัพจึงต้องเคลื่อนที่สื่อความหมายถึงการตรวจตราแถวและพลทหารว่ามีความพร้อมหรือไม่

3. เทคนิคที่ใช้ในการแสดง

การรำตรวจพลเป็นการรำที่ต้องใช้อาวุธ ดังนั้นผู้ที่ได้รับบทบาทเป็นแม่ทัพต้องเป็นผู้ที่มีความชำนาญในการใช้อาวุธ มีด้องทักษะและได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี ผู้แสดงต้องมีทักษะในการใช้อาวุธยาวอย่างดี อย่างเช่นท่าที่ 1 ท่าเชิงเทียนนั้น เป็นท่าที่มีมือขวาควงอาวุธ มือซ้ายรองรับด้ามอาวุธ พร้อมกันการยกเท้า ดังนั้นเท้าและมือทั้งสองข้างต้องมีความสัมพันธ์กัน จะปฏิบัติทำให้ตรงจังหวะอย่างสวยงาม

4. การใช้อารมณ์

การแสดงชุดรำตรวจพลเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อออกทำศึกสงคราม ดังนั้นผู้แสดงต้องแสดงอารมณ์ที่สื่อถึงความมุ่งมั่นที่จะเอาชนะฝ่ายตรงข้าม มีความเด็ดเดี่ยว แสดงออกถึงความเข้มแข็ง แข็งแรงเพื่อปลุกขวัญกำลังใจให้กับกองทัพ

5. สุนทรียะและความงามของกระบวนท่า

กระบวนท่ารำหลักนี้เป็นท่ารำที่สื่อถึงความชำนาญในการรำอาวุธของแม่ทัพ กระบวนท่านั้นแสดงให้เห็นถึงความชำนาญ มีการควงอาวุธที่คล่องแคล่ว กระฉับกระเฉง เข้มแข็ง ให้ความรู้สึกฮึกเหิม ทำให้ผู้ชมรู้สึกตื่นเต้นและตื่นตาตื่นใจไปกับการแสดง

วิเคราะห์กระบวนท่าเชื่อม

1. ความหมายของกระบวนท่ารำ

กระบวนท่ารำของท่าเชื่อมนี้เป็นท่าที่เชื่อมระหว่างท่ารำหลักของชุดการแสดง เป็นท่ารำที่อยู่ในขั้นตอนของการรำอาวุธของแม่ทัพ เพื่อแสดงถึงความคล่องแคล่วว่องไว ความชำนาญในการใช้อาวุธของแม่ทัพ การใช้ท่าเชื่อมนี้ทำให้ท่าหลัก 2 ท่ามีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี

2. รูปแบบและลักษณะการแสดง

รูปแบบที่ใช้ในการแสดงมีทั้งการรำอยู่กับที่ และการรำเคลื่อนที่ การรำอยู่กับที่นั้นเป็นท่ารำต่อเนื่องจากการเคลื่อนที่อยู่ตรงกลางเวที หรือตรงกลางกองทัพ เพื่อจะแสดงท่ารำให้ผู้ชมการแสดงได้รับชมกระบวนท่ารำอย่างชัดเจน โดยที่ผู้แสดงเป็นแม่ทัพนั้นต้องเป็นคนช่างสังเกตว่าต้องไม่ให้ตรงกับพลทหารที่นั่งอยู่ เพราะผู้ชมจะไม่เห็นกระบวนท่าอย่างชัดเจน ผู้แสดงเป็นแม่ทัพนั้นต้องเคลื่อนที่มาอยู่ชองกลางระหว่างพลทหาร 2 คน สำหรับการรำเคลื่อนที่ มีทั้งในลักษณะที่เคลื่อนที่เป็นวงกลม เคลื่อนที่ขึ้นลงเป็นเส้นตรง เป็นการไม่ให้ท่าตาย คือท่ารำนั่งอยู่กับที่ ต้องมีการเคลื่อนที่เพื่อไม่ให้ผู้ชมการแสดงมีความรู้สึกเบื่อหน่าย ทำให้การแสดงไม่น่าสนใจ อีกนัยหนึ่งในการแสดงชุดนี้เป็นการตรวจพล แม่ทัพจึงต้องเคลื่อนที่สื่อความหมายถึงการตรวจตราแถวและพลทหารว่ามีความพร้อมหรือไม่

3. เทคนิคที่ใช้ในการแสดง

การรำตรวจพลเป็นการรำที่ต้องใช้อาวุธ ดังนั้นผู้ที่ได้รับบทบาทเป็นแม่ทัพต้องเป็นผู้ที่มีความชำนาญในการใช้อาวุธ มีต้องทักษะและได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี ดังนั้นผู้แสดงต้องมี

การใช้ไหวพริบในการจัดการพื้นที่เวทีให้มีความเหมาะสมกับอาวุธ ต้องระวังไม่ให้อาวุธไปถูกพลทหารหรือระวังไม่ให้เกิดอุบัติเหตุบนเวที

4. การใช้อารมณ์

การแสดงชุดรำตรวจพลเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อออกทำศึกสงคราม ดังนั้นผู้แสดงต้องแสดงอารมณ์ที่สื่อถึงความมุ่งมั่นที่จะเอาชนะฝ่ายตรงข้าม มีความเด็ดเดี่ยว แสดงออกถึงความเข้มแข็ง เพื่อเป็นการปลุกขวัญกำลังใจให้พลทหารด้วย

5. สุนทรียะและความงามของกระบวนท่า

กระบวนท่าเชื่อมนี้เป็นท่าที่เชื่อมระหว่างท่ารำหลัก 2 ท่า ทำให้ท่ารำมีการเชื่อมต่อกันอย่างลื่นไหล ดูแล้วไม่ขัดตา เป็นการทำให้ท่ารำหลักมีความสวยงาม อ่อนช้อยมากยิ่งขึ้น ทำให้ผู้ชมรับชมการแสดงได้อย่างสบายตา รู้สึกถึงความสมบูรณ์ของกระบวนท่ารำ

วิเคราะห์กระบวนท่ารำกริยา

1. ความหมายของกระบวนท่ารำ

กระบวนท่ารำของท่ารำกริยานี้เป็นท่าที่สื่อสารระหว่างคน 2 คน เป็นการแสดงท่ารำที่ให้ความหมายชัดเจนโดยไม่ต้องใช้คำพูด เช่น

- ท่าเรียก ในความหมาย กวักมือเรียกเพื่อที่จะพูดคุยด้วย
- ท่าชี้นิ้วกวาด ในความหมาย ถามถึงพลทหารทั้งหมด
- ท่ารวมมือ ในความหมาย พร้อมกันแล้วหรือยัง
- ท่ายิ้ม ในความหมาย ฟังพอใจ
- ท่าโอบมือ ในความหมาย ให้ยกทัพ
- ท่าชี้นิ้ว ในความหมาย ไปที่นู่น คือไปที่สนามรบ

2. รูปแบบและลักษณะการแสดง

รูปแบบที่ใช้ในการแสดงเป็นการรำอยู่กับที่ เนื่องจากเป็นท่าที่แสดงความหมายในการพูดคุย ได้ถามระหว่างคน 2 คน ไม่มีการเคลื่อนที่ มีเพียงแต่การหันซ้าย – ขวาเท่านั้น

3. เทคนิคที่ใช้ในการแสดง

การแสดงชุดนี้มีการใช้ ดังนั้นผู้แสดงต้องมีความชำนาญในการใช้อาวุธ เพราะทำรำนั้น มีการเปลี่ยนมือสำหรับการปฏิบัติท่าว่า ต้องมีการเปลี่ยนมือที่ใช้ถืออาวุธ ผู้แสดงต้องใช้ไหวพริบ ในการเปลี่ยนมือถืออาวุธ ไม่ให้ขัดเจน หรืออาวุธตกระหว่างการแสดง

4. การใช้อารมณ์

สำหรับการใช้อารมณ์นั้นต้องใช้อารมณ์ให้มีความเหมาะสมกับท่ารำกริยาที่ปฏิบัติในช่วง นั้น เช่น ท่ายิ้ม ผู้แสดงต้องยิ้มในหน้า คือการอมยิ้ม ไม่เห็นฟัน เป็นการแสดงอารมณ์ความพึงพอใจ ท่าลูบหนวด ผู้แสดงต้องยิ้มในหน้า

5. สุนทรียะและความงามของกระบวนท่า

ท่ารำกริยานี้เป็นท่ารำที่ลอกเลียนแบบกริยาธรรมชาติของมนุษย์ แล้วสอดใส่ลีลาของ นาฏยศิลป์เข้าไป เพื่อให้เกิดความอ่อนช้อย สวยงามเหมาะกับการแสดงนาฏยศิลป์ ผู้ที่ได้รับชม การแสดงมีความเข้าใจในการแสดงที่ผู้แสดง 2 คนสื่อสารกัน

4. การแสดงชุดกามนีตรวจพล

กระบวนท่ารำชุดนี้มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เพราะว่ากระบวนท่ารำมาจากการ แสดงงิ้วจีน จะมีลักษณะเด่นที่การใช้มือ มือตั้งวงของจีนนั้นมีลักษณะคือ นิ้วชี้และนิ้วกลางเหยียด ดึง นิ้วที่เหลือทั้ง 3 นิ้ว งอเก็บลงที่กลางฝ่ามือ กลวิธีในการแสดงชุดนี้ เมื่อมือและลำแขน เคลื่อนที่ไปยังที่ใด ต้องใช้สายตามองตามไปด้วย ในขณะที่ใบหน้าตรง ใช้เพียงสายตาเท่านั้น เมื่อมือและลำแขนหยุดอยู่กับที่แล้ว ก็คืนสายตามายังหน้าตรง

จากการศึกษาการรำตรวจพลในการแสดงละครพันทางทั้ง 4 ชุดการแสดงพบว่า แบบ แแผนและกลวิธีของการรำตรวจพลตัวพระในการแสดงละครพันทาง การรำตรวจพลในการแสดง ละครพันทางยึดแบบแผนรูปแบบการรำตามหลักการแสดงนาฏยศิลป์ไทยคือ คนชงออกมารำรำ ด้วยการปฏิบัติท่ารำพร้อมกับการสะบัดธงอย่างคล่องแคล่ว แข็งแรงตามจังหวะเพลง ต่อด้วยการ รำรำของพลทหารเป็นกระบวนท่าที่แสดงถึงความพร้อมเพรียง เป็นระเบียบ แสดงถึงความมีวินัย และพร้อมที่จะออกรบ สุดท้ายคือการปรากฏกายของตัวแม่ทัพ โดยที่ตัวแม่ทัพนั้นมีขั้นตอนใน การปรากฏกายดังนี้ การเริ่มปรากฏกายโดยการออกมายืนเพื่อรับการเคารพจากกองทัพ ต่อด้วยการ รำอาวุธเพื่อแสดงถึงทักษะในการใช้อาวุธคู่กายอย่างคล่องแคล่วชำนาญในกระบวนรบ จากนั้นเป็น

การเดินทางพลทหารในกองทัพเพื่อดูความเรียบร้อย เสร็จแล้วเป็นการถามความพร้อมของ กองทัพเพื่อเตรียมเคลื่อนพล จบด้วยการเข้าประจำตำแหน่งเพื่อส่งให้กองพลออกเดินทัพ

กระบวนการทำการราตรวจพลนั้น แต่ละเชื้อชาติก็มีกลวิธี ลีลาที่แตกต่างกันไป ประชาตินมอญ กระบวนท่ารำนั่นที่การโย้ตัว การกระทาบไหล่ การตีไหล่ การถ่าน้ำหนักตัว ในการก้าวเท้าเมื่อ ก้าวเท้าข้างใด ให้เอียงศีรษะ กดเอว กดไหล่ข้างเดียวกับเท้าที่ก้าว ทำรำมีลักษณะอ่อนช้อยแต่แฝง ไปด้วยความแข็งแรง การเคลื่อนที่เป็นไปในลักษณะของการวิ่งสับเท้าให้ความรู้สึกเหมือนตัวเบา ลอย รวดเร็วแต่นุ่มนวล ประชาตินพม่ากระบวนท่ารำนั่นที่การเอนลำตัว การโน้มลำตัวลงไป ด้านหน้า มีการใช้เหลี่ยมของวงแขน การหักศอก เน้นเหลี่ยมเข้ามีการใช้จังหวะเข้าที่ชัดเจน ใบบหน้าเปิดปลายกางตลอดเวลา ทำรำมีลักษณะคุดัน แข็งแรง แข็งกร้าว ว่องไว กระฉับกระเฉง เคลื่อนที่ด้วยการย่อเท้าตามจังหวะเพลง และการเดินเตะกัน ประชาตินลาวกระบวนรำนั่นที่ความชด ช้อย การตีไหล่ การโยนตัวพร้อมกับการกล่อมไหล่ เมื่อก้าวเท้าข้างใด การกดเอว กดไหล่ และ เอียงศีรษะไปตามเท้าที่ก้าว การถ่าน้ำหนักของขาทั้งสองข้าง เนื่องจากทำนองเพลงไม่เร็วมากนัก ในระหว่างการทำท่าเชื่อมจึงมีการตีไหล่ไปด้วย เคลื่อนที่ด้วยการเดินโยกสับเท้า ประชาตินจีนใช้ กระบวนท่าของงิ้ว มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือการตั้งวงของจีนมีลักษณะที่นิ้วชี้และนิ้วกลางเหยียด ดึง นิ้วทั้งสามที่เหลืออเก็บนิ้วลง การใช้ใบบหน้าและการปรายตาไปตามการเคลื่อนของมือ มีการ เตะตัวปลายเท้า ทำรำมีความคล่องแคล่วว่องไว แข็งแกร่ง

วิเคราะห์กระบวนท่ารำหลัก

1. ความหมายของกระบวนท่ารำ

กระบวนท่ารำของท่ารำหลักนี้เป็นท่าที่เป็นท่ารำหลักของชุดการแสดง ไม่สามารถตัดท่า รำใดท่ารำหนึ่งออกได้ ต้องคงอยู่ไว้ให้ครบถ้วน เป็นท่ารำที่อยู่ในขั้นตอนของการรำอาวุธของแม่ ทัพ เพื่อแสดงถึงความคล่องแคล่วว่องไว ความชำนาญในการใช้อาวุธของแม่ทัพ อีกทั้งยังเป็นการ แสดงถึงแสนยานุภาพของแม่ทัพ เพื่อแสดงให้เห็นว่าแม่ทัพของคณานั้นมีความสามารถ มากน้อยเพียงใด พลทหารจะได้มีขวัญกำลังใจ และมีความมั่นใจในการทำศึกสงครามครั้งนั้นๆ อีกด้วย

2. รูปแบบและลักษณะการแสดง

รูปแบบที่ใช้ในการแสดงมีทั้งการรำอยู่กับที่ และการรำเคลื่อนที่ การรำอยู่กับที่นั้นเป็นท่า รำต่อเนื่องจากการเคลื่อนที่อยู่ตรงกลางเวที หรือตรงกลางกองทัพ เพื่อจะแสดงท่ารำให้ผู้ชมการ แสดงได้รับชมกระบวนท่ารำอย่างชัดเจน โดยที่ผู้แสดงเป็นแม่ทัพนั้นต้องเป็นคนช่างสังเกตว่าต้อง

ไม่ให้ตรงกับพลทหารที่นั่งอยู่ เพราะผู้ชมจะไม่เห็นกระบวนท่าอย่างชัดเจน ผู้แสดงเป็นแม่ทัพนั้น ต้องเคลื่อนที่มาอยู่ช่องกลางระหว่างพลทหาร 2 คน สำหรับการรำเคลื่อนที่ เป็นการไม่ให้ท่าตาย คือท่ารำนั่งอยู่กับที่ ต้องมีการเคลื่อนที่เพื่อไม่ให้ผู้ชมการแสดงมีความรู้สึกเบื่อหน่าย ทำให้การแสดงไม่น่าสนใจ อีกนัยหนึ่งในการแสดงชุดนี้เป็นการตรวจพล แม่ทัพจึงต้องเคลื่อนที่สื่อความหมายถึงการตรวจตราแถวและพลทหารว่ามีความพร้อมหรือไม่

3. เทคนิคที่ใช้ในการแสดง

การรำตรวจพลเป็นการรำที่ต้องใช้อาวุธ ดังนั้นผู้ที่ได้รับบทบาทเป็นแม่ทัพต้องเป็นผู้ที่มีความชำนาญในการใช้อาวุธ มีต้องทักษะและได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี ผู้แสดงต้องมีทักษะในการใช้อาวุธยาวอย่างดี นอกจากนี้เครื่องแต่งกายที่ใช้ในการแสดงชุดนี้เป็นเครื่องแต่งกายอย่างจ้าว ที่มีน้ำหนักมาก ดังนั้นผู้แสดงต้องมีการเคลื่อนที่ที่ว่องไว รวดเร็ว กระฉับกระเฉง ให้เหมาะกับบุคลิกของชนชาติจีน การเตะเท้าของจีนนั้นเป็นการงอรั้งปลายเท้าลง เช่น หากจะเตะเท้าขวา ให้ยกเท้าข้างงอรั้งปลายเท้า จากนั้นใช้ปลายนิ้วเท้าเตะควัดไปทางด้านซ้าย

4. การใช้อารมณ์

การแสดงชุดรำตรวจพลเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อออกทำศึกสงคราม ดังนั้นผู้แสดงต้องแสดงอารมณ์ที่สื่อถึงความมุ่งมั่นที่จะเอาชนะฝ่ายตรงข้าม มีความเด็ดเดี่ยว แสดงออกถึงความเข้มแข็ง แสดงอาการขี้มกริม มีความมั่นใจในตัวเองว่าได้รับชัยชนะอย่างแน่นอน

5. สุนทรียะและความงามของกระบวนท่า

กระบวนท่ารำหลักนี้เป็นท่ารำที่สื่อถึงความชำนาญในการรำอาวุธของแม่ทัพ กระบวนท่า นั้นแสดงให้เห็นถึงความชำนาญ มีการควงอาวุธที่คล่องแคล่ว กระฉับกระเฉง ว่องไว ให้ความรู้สึกอีกหิม ทำให้ผู้ชมรู้สึกตื่นเต้นและตื่นตาตื่นใจไปกับการแสดง

วิเคราะห์กระบวนท่าเชื่อม

1. ความหมายของกระบวนท่ารำ

กระบวนท่ารำของท่าเชื่อมนี้เป็นท่าที่เชื่อมระหว่างท่ารำหลักของชุดการแสดง เป็นท่ารำที่อยู่ในขั้นตอนของการรำอาวุธของแม่ทัพ เพื่อแสดงถึงความคล่องแคล่วว่องไว ความชำนาญในการใช้อาวุธของแม่ทัพ เป็นกระบวนท่ารำที่เชื่อมระหว่างท่าหลัก 2 ท่าให้มีสวยงาม ผู้แสดงกระบวนท่าได้อย่างสั่นไหว

2. รูปแบบและลักษณะการแสดง

รูปแบบที่ใช้ในการแสดงมีทั้งการร่ายอยู่กับที่ และการรำเคลื่อนที่ การร่ายอยู่กับที่นั้นเป็นการรำต่อเนื่องจากการเคลื่อนที่อยู่ตรงกลางเวที หรือตรงกลางกองทัพ เพื่อจะแสดงท่ารำให้ผู้ชมการแสดงได้รับชมกระบวนท่าอย่างชัดเจน โดยที่ผู้แสดงเป็นแม่ทัพนั้นต้องเป็นคนช่างสังเกตว่าต้องไม่ให้ตรงกับพลทหารที่นั่งอยู่ เพราะผู้ชมจะไม่เห็นกระบวนท่าอย่างชัดเจน ผู้แสดงเป็นแม่ทัพนั้นต้องเคลื่อนที่มาอยู่ช่องกลางระหว่างพลทหาร 2 คน สำหรับการรำเคลื่อนที่ มีทั้งในลักษณะที่เคลื่อนที่เป็นวงกลม เคลื่อนที่ขึ้นลงเป็นเส้นตรง เป็นการไม่ให้ท่าตาย คือท่ารำนิ่งอยู่กับที่ ต้องมีการเคลื่อนที่เพื่อไม่ให้ผู้ชมการแสดงมีความรู้สึกเบื่อหน่าย ทำให้การแสดงไม่น่าสนใจ อีกนัยหนึ่งในการแสดงชุดนี้เป็นการตรวจพล แม่ทัพจึงต้องเคลื่อนที่สื่อความหมายถึงการตรวจตราแถวและพลทหารว่ามีความพร้อมหรือไม่

3. เทคนิคที่ใช้ในการแสดง

การรำตรวจพลเป็นการรำที่ต้องใช้อาวุธ ดังนั้นผู้ที่ได้รับบทบาทเป็นแม่ทัพต้องเป็นผู้ที่มีความชำนาญในการใช้อาวุธ มีต้องทักษะและได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี เนื่องจากอุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดงชุดนี้เป็นอาวุธยาว ดังนั้นผู้แสดงต้องมีการใช้ไหวพริบในการจัดการพื้นที่เวทีให้มีความเหมาะสมกับอาวุธ ต้องระวังไม่ให้อาวุธไปถูกพลทหารหรือระวังไม่ให้เกิดอุบัติเหตุบนเวที

4. การใช้อารมณ์

การแสดงชุดรำตรวจพลเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อออกทำศึกสงคราม ดังนั้นผู้แสดงต้องแสดงอารมณ์ที่สื่อถึงความมุ่งมั่นที่จะเอาชนะฝ่ายตรงข้าม มีความเด็ดเดี่ยว แสดงออกถึงความเข้มแข็ง แสดงอาการยิ้มกริ่ม ฟังพอใจเมื่อทราบว่าการทัพมีความพร้อมสรรพในการออกรบแล้ว

5. ศูนย์ระยะและความงามของกระบวนท่า

กระบวนท่าเชื่อมนี้เป็นท่ารำที่เชื่อมระหว่างท่ารำหลัก 2 ท่า ทำให้ท่ารำมีการเชื่อมต่อกันอย่างลื่นไหล ดูแล้วไม่ขัดตา เป็นการทำให้ท่ารำหลักมีความสวยงาม อ่อนช้อยมากยิ่งขึ้น ทำให้ผู้ชมรับชมการแสดงได้อย่างสบายตา รู้สึกถึงความสมบูรณ์ของกระบวนท่ารำ

วิเคราะห์กระบวนการทำรำกริยา

1. ความหมายของกระบวนการทำรำ

กระบวนการทำรำของทำรำกริยานี้เป็นท่าที่สื่อสารระหว่างคน 2 คน เป็นการแสดงท่ารำที่ทำให้ความหมายชัดเจนโดยไม่ต้องใช้คำพูด เช่น

- ท่าเดิน
- ท่ายืน

2. รูปแบบและลักษณะการแสดง

รูปแบบที่ใช้ในการแสดงมเป็นการรำอยู่กับที่ มีการเคลื่อนที่ในท่าเดิน ในท่าอื่นนั้นมีเพียงแต่การหันซ้าย – ขวาเท่านั้น

3. เทคนิคที่ใช้ในการแสดง

อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดงเป็นอาวุธยาว ดังนั้นผู้แสดงต้องมีความชำนาญในการใช้อาวุธ เพราะทำรำนั้นมีการเปลี่ยนมือสำหรับการปฏิบัติท่ารำ ต้องมีการเปลี่ยนมือที่ใช้ถืออาวุธ ผู้แสดงต้องใช้ไหวพริบในการเปลี่ยนมือถืออาวุธ ไม่ให้ขัดเงิน หรืออาวุธตกระหว่างการแสดง

4. การใช้อารมณ์

สำหรับการใช้อารมณ์นั้นต้องใช้อารมณ์ให้มีความเหมาะสมกับท่ารำกริยาที่ปฏิบัติในช่วงนั้น เช่น ท่าข้ม ผู้แสดงต้องข้มในหน้า คือการอมข้ม ไม่เห็นพื้น เป็นการแสดงอารมณ์ความพึงพอใจ ท่าลูบหนวด ผู้แสดงต้องข้มในหน้า พร้อมกับทั้งการใช้สายตาที่ให้ความรู้สึกถึงอารมณ์ กระหึ่มข้มข่มของในใจ

5. ศูนย์ยะและความงามของกระบวนการทำ

ท่ารำกริยานี้เป็นท่ารำที่ลอกเลียนแบบกรีฑาธรรมชาติของมนุษย์ แล้วสอดใส่ลีลาของนาฏศิลป์เข้าไป เพื่อให้เกิดความอ่อนช้อย สวยงามเหมาะกับการแสดงนาฏศิลป์ ผู้ที่ได้รับชมการแสดงมีความเข้าใจถึงแม้ว่าผู้แสดงจะไม่ได้พูดก็ตาม

5. บริบททางสังคมที่มีต่อการรำตรวจพล

บริบททางสังคมที่มีต่อการรำตรวจพล ประวัติศาสตร์ชาติไทยได้ปรากฏเรื่องราวการสู้รบทำศึกของบรรพบุรุษมาช้านาน การรำตรวจพลจึงมีที่มาจาก การตรวจตรากองทัพในยามที่เกิดศึก

สงคราม เพื่อความพร้อมของกองทัพ โดยผู้ที่ทำหน้าที่ตรวจพลนั้นคือ กษัตริย์ ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นแม่ทัพ การตรวจพลนี้ได้ปรากฏตามตำราพิชัยสงครามของไทยได้กล่าวถึงการจัดกองทัพนั้นต้องมีกำลังศึก 8 ประการ ได้แก่ “หัวศึกคือแม่ทัพ มือศึกคือกองหัวป่า ดินศึกคือช้างม้า ตาศึกคือโหราจารย์ หูศึกคือกองสอดแนม ปากศึกคือทูต เขี้ยวศึกคือทหาร กำลังศึกคือไพร่พล” นอกจากนี้ได้ปรากฏในสูตรการทำสงครามของนโปเลียนว่า “นายพลดี กองทหารดี การจัดดี การฝึกดี วินัยเคร่งครัด เหล่านี้ทำให้กองทัพดีโดยไม่ต้องคำนึงถึงวิถีทางที่เขาจะต่อสู้...” อีกทั้งตำราพิชัยสงครามซุนวูได้กล่าวว่า “...ที่ว่าแม่ทัพก็คือ สติปัญญา ศรัทธา เมตตา กล้าหาญ เข้มงวด...” ทั้งสองตำรานี้ได้ชี้ให้เห็นว่าแม่ทัพและการตรวจพล จัดพล ตรวจความพร้อม ความเรียบร้อยของกองทัพนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง นอกจากนี้การร่ำตรวจพลได้สืบเนื่องมาจากพระราชพิธีตรวจพลสวนสนามของไทย มีพิธีตรวจพลสวนสนามครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2451 ณ ท้องสนามหลวง นับเป็นการตรวจพลสวนสนามที่ปรากฏหลักฐานว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเสด็จพระราชดำเนินตรวจพลด้วยพระองค์เอง จากบริบทของสังคมไทยเช่นนี้มีอิทธิพลส่งผลให้บทละครรำของไทยปรากฏการทำศึกสงครามและนำรูปแบบการตรวจพลมาปรับปรุงให้มีความเหมาะสมกับการแสดงละครรำ การร่ำตรวจพลนี้ยังแสดงให้เห็นถึงความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีวินัยของกองทัพไทย ความเตรียมพร้อมในการทำศึก ตัวแม่ทัพแสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้นำ มีความเด็ดเดี่ยว เข้มงวด แข็งแกร่ง มีสติปัญญาที่ดีในการทำกลศึก มีความชำนาญในการใช้อาวุธประจำกาย แสดงถึงการมีอำนาจในการควบคุมกองทัพ

บริบททางสังคม มีความหมายถึง สิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม หรือสิ่งอื่นใดที่เป็นเงื่อนไขทำให้ปรากฏการณ์ที่เราสนใจศึกษานั้นเกิดขึ้น คงอยู่ สูญสลายไป

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการร่ำตรวจพลตัวพระในการแสดงละครพื้นทาง พบว่ามีเหตุปัจจัยหลายด้านที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยฉบับนี้ ทั้งในด้านความสัมพันธ์ของเชื้อชาติ ด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความนิยมตามยุคสมัย และด้านการกระจายความรู้ ผู้วิจัยจึงแบ่งออกเป็น 4 ประเด็นดังนี้

- 5.1 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างเชื้อชาติ
- 5.2 ด้านระเบียบวินัยของคนในสังคม
- 5.3 ด้านความนิยมตามยุคสมัย
- 5.4 ด้านการกระจายความรู้สู่สังคม

5.1 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างเชื้อชาติ

การสำรวจพลในการแสดงละครพันทางนี้ผู้วิจัยพบว่าการสำรวจพลของ 4 เชื้อชาติ ได้แก่ ชนชาติมอญ ชนชาติพม่า ชนชาติลาว และชนชาติจีน บรรครุทางด้านนาฏศิลป์ไทยได้นำเอาเอกลักษณ์ของนาฏศิลป์ต่างชาติเข้ามาผสมผสานกับทำนาฏศิลป์ไทย ซึ่งกระบวนการทำรำนั้นยังอยู่บนพื้นฐานและหลักการของนาฏศิลป์ไทย เห็นได้ชัดว่าชาติไทยนั้นได้มีการติดต่อและเป็นสัมพันธ์ไมตรีกับชนชาติต่างๆ ซึ่งชนชาติเหล่านี้มีอิทธิพลกับการดำเนินชีวิตของคนไทยในสมัยนั้นไม่มากนักน้อย ทั้งชนชาติมอญ ชนชาติพม่า และชนชาติลาวนั้นเป็นเพื่อนบ้านของไทย ส่วนชนชาติจีนนั้นได้มีการเข้ามาติดต่อกับคนไทย จึงไม่น่าแปลกใจที่คนไทยจะได้รับเอาวัฒนธรรมของชนชาติเหล่านี้เข้ามา

5.2 ด้านระเบียบวินัยของคนในสังคม

จากการศึกษาเห็นได้ชัดว่า การตรวจพลนั้นเป็นการตรวจตราความเป็นระเบียบเรียบร้อยของพลทหารและกองทัพ การอยู่รวมกันเป็นหมู่มานั้นจำเป็นต้องมีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับมาเป็นเครื่องป้องกันให้สังคมนั้นๆ อยู่อย่างสงบสุข เป็นระเบียบเรียบร้อยดี นอกจากนี้แล้วยังสามารถสะท้อนให้เห็นอีกว่าในวงการนาฏศิลป์ไทยนั้น ผู้แสดงทุกคนต้องปฏิบัติตามระเบียบของนาฏศิลป์ไทยอย่างเคร่งครัด ต้องมีการหมั่นฝึกซ้อมการแสดงให้คล่องแคล่ว ฝึกหัดการฟังเพลงจนชำนาญ หากมีการฝึกฝนมากพอก็จะเกิดความผิดพลาดบนเวทีได้น้อย หากเกิดเหตุการณ์ที่คาดไม่ถึงผู้แสดงก็จำเป็นต้องใช้ไหวพริบปฏิภาณในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างดี เพื่อให้การแสดงสู่สาธารณชนมีความสมบูรณ์มากที่สุด เพื่ออรรถรสและสุนทรียะของผู้ที่ได้รับชมการแสดง

5.5 ด้านความนิยมตามยุคสมัย

จากการศึกษาพบว่าละครพันทางของเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงนั้นได้รับความนิยมจากผู้ชมเป็นอย่างดี เพราะเป็นการแสดงที่มีความแปลกใหม่ น่าตื่นตาตื่นใจ มีความแตกต่างจากการแสดงนาฏศิลป์ไทยประเภทอื่น ด้วยเหตุที่เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงมีความคิดที่แปลกใหม่ นำวรรณกรรม พงศาวดารต่างชาติมาแสดง และยังนำเครื่องแต่งกาย ทำรำ และทำนองดนตรีของชนชาตินั้นมาผสมผสานกับนาฏศิลป์ไทย อีกทั้งละครพันทางเป็นการแสดงที่รวดเร็ว ไม่เยิ่นเย้อ ดำเนินเรื่องด้วยการเจรจา จึงทำให้ผู้ชมเกิดความสนุกสนานไปกับการแสดง และยังสามารถสื่อได้อีกว่าคนไทยในยุคสมัยนั้นยังให้ความสนใจทางด้านการแสดงนาฏศิลป์ไทยเป็นอย่างดี

5.6 ด้านการกระจายความรู้สู่สังคม

การศึกษาการรำตรวพลตัวพระในการแสดงละครพื้นทางนี้ นอกจากจะเป็นหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรทางด้านนาฏศิลป์ไทยแล้ว ยังเป็นการบันทึกประวัติศาสตร์ของชาติไทยได้อีกทางหนึ่ง เนื่องจากการสืบค้นข้อมูลทางด้านนาฏศิลป์ที่มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน ทำให้ได้พบประวัติศาสตร์ชาติไทยที่มีความเกี่ยวข้องทั้งในด้านประเพณี วัฒนธรรม การดำเนินชีวิตประจำวัน การอพยพถิ่นฐาน การติดต่อค้าขาย ทางด้านเศรษฐกิจ และทางด้านการทูต เพราะว่าสิ่งเหล่านี้มีความเชื่อมโยงกันทำให้เกิดเป็นศาสตร์แขนงต่างๆ เมื่อผู้วิจัยได้สืบค้นข้อมูลแล้วยังพบว่า การรำตรวพลทั้ง 4 เชื้อชาตินี้มีการถ่ายทอดต่อกันมารุ่นต่อรุ่นจนถึงปัจจุบัน รวมถึงเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนในสถาบันระดับอุดมศึกษา ซึ่งงานวิจัยฉบับนี้จะเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์ เผยแพร่ และเป็นฐานข้อมูลเพื่อการสืบค้นและศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ไทยในภายภาคหน้าต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากการค้นคว้าของผู้วิจัยพบว่า มีเอกสาร ผลงานทางวิชาการที่นำเสนอเกี่ยวกับการรำตรวพลเป็นจำนวนมาก ทั้งในการแสดง โขน ละครนอก ละครใน และละครพื้นทาง ในส่วนละครพื้นทางนี้พบว่าโดยมากมีการศึกษาการรำตรวพลพม่า ยังไม่ปรากฏการศึกษาการรำตรวพลมอญ ตรวจจับลาว และตรวจจับจีนมากนัก ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะให้ผู้สนใจในเรื่องการรำตรวพลได้ศึกษาค้นคว้าการรำตรวพลดังกล่าว เพื่อเป็นการเผยแพร่และอนุรักษ์ในรูปแบบเป็นลายลักษณ์อักษรสืบไป